

Інтерв'ю журналу "Всесвіт"

Рей Бредбері

Рей Бредбері

Інтерв'ю журналу

"МИ — ЧАСТКА КОСМОСУ"

Розмова з Реєм Бредбері головного редактора журналу "Всесвіт" Олега Микитенка ("Всесвіт", №8, 1990 р.)

О.М. — Шановний містере Бредбері, на Україні, як і в усьому світі вашу творчість добре знають, українською мовою ваші романи, повісті, оповідання з'являлися в періодиці та окремими книжками близько двадцяти разів, зокрема торік вийшов солідний том вибраних творів під назвою "451 градус за Фаренгейтом". А започаткував знайомство українських читачів з Реєм Бредбері ніхто інший, як журнал "Всесвіт" 1962 року, коли ми вперше в СРСР надрукували славетні "Марсіанські хроніки". Між тією і минулорічною публікацією роману "Смерть — діло самотнє" журнал неодноразово друкував ваші оповідання, які незмінно викликали захоплення читачів. Гуманістичні ідеї й морально-етичні принципи, втілені у ваших творах, понад чверть століття сприяють формуванню думок і почуттів багатомільйонної аудиторії шанувальників наукової фантастики в нашій країні, для яких ви є загальноновизнаним Фантастом №1 світової літератури. Тож природньо, що я передусім запропоную вам питання найзагальнішого характеру: що таке, на ваш погляд, наукова фантастика, яке її місце в житті сучасної людини і чи не здається вам, що після стрімкого піднесення у минулі десятиріччя нині ми спостерігаємо її спад?

Р.Б. — Діти Америки, Франції, Італії, Швеції, та інших країн поспіль закохані в наукову фантастику як раніше, так і тепер. А щодо японців, так ті захоплені нею ще більше, ніж ми. Усі іграшки в них — науково-фантастичні. А погляньте на наші фільми останнього десятиріччя, які мали найбільший успіх, — це також наукова фантастика. І все тому, що ми, сучасні люди, — люди техніки. Як можна не писати наукової фантастики, коли нас оточують, скажімо, сотні тисяч автомобілів? Це ж — науково-фантастичний винахід, немислимий ще сотню років тому! Або візьміть мережу телебачення і кіно, поширення відеокасет і копіювальних машин, — усіх цих речей, що дають нам можливість жити краще й певніше, бути справді вільними й заощаджувати свій час, раніше не було. Літаком можна тепер облетіти весь світ. "Конкорд" дозволяє дістатися з Нью-Йорка до Парижа за три з половиною години. При бажанні ви можете вільно здійснити кругосвітню мандрівку. Усе це стало реальністю і не потребує розтлумачення, бо це — наше повсякденне життя.

Те, що відбувається у вашій країні, особливо протягом останніх років, багато в чому є непрямым наслідком впливу техніки. Поясню це на такому прикладі. Американські негри стали вільніші й незалежніші не лише тому, що певною мірою змінили закони, а й завдяки винаходу автомобіля, що дало всім дешевий транспорт, та завдяки

будівництву шляхів. Коли я бігав хлопчиськом, у нас в Іллінойсі шляхів не існувало, і навіть маючи машину, нікуди ви не могли поїхати. Схожа ситуація була й до недавнього часу і в Росії, кілька років тому вона почала змінюватися, може, трохи пізніше, ніж у нас, але цей процес, як бачите, розвивається. Перед другою світовою війною, під час війни і після неї негри в Америці вже дивилися телевізори, слухали радіо, ходили в кіно, купували дешеві автомобілі, вільно пересувалися країною, могли побувати в Лос-Анджелесі чи Нью-Йорку. Все це — теж факти з наукової фантастики. Хіба не так? Адже років за двадцять до війни таке було неможливе, тоді ми не мали ще машин і мусили ходити пішки.

Або, скажімо, поїзди. Їхній винахід змінив історію війн. Так само — винахід телеграфу. За часів Наполеона у французів були сигнальні пристрої на пагорбах за 30-40 миль один від одного, якими можна було в разі потреби передавати сигнали. Відтоді минуло майже двісті років. У когось народилася мрія про передачу сигналів на відстані, хтось утілює її в життя і це змінило хід історії. Сьогодні ми можемо посилати повідомлення всьому світові за допомогою радіоімпульсів. Коли з'явився дрововий телеграф, це вплинуло на ведення війни, адже обличчя війни так само, як розвиток усієї цивілізації, змінюється за допомогою техніки. Досягнення техніки х воєнною метою часто йдуть на користь людству — тут ми бачимо водночас і творення і руйнування. Візьмімо ядерну енергію — чудовий зразок поєднання добра і зла. Ядерною енергією ми можемо й освітити Землю і зруйнувати її. Отож, і це стало дійсністю.

Діти всього світу, включаючи, звісно. Ї дітей, які ростуть сьогодні у вашій країні, дуже цікавляться такими речами, як посадка ракет на Місяць, польоти до Марса, проникнення в глибини космосу. Це висока романтика, і це чудово! А всі ті пристрої, що використовуються у повсякденному житті, наприклад, відеокасетне телебачення?! Адже воно дозволило людям чи то в Америці, чи деінде одержати у власне користування всі славетні кінофільми, які були створені людством, і прокручувати їх у себе вдома. Візьміть видатні російські фільми, найславетніші стрічки Ейзенштейна, французькі фільми півстолітньої давнини, італійські стрічки останніх сорока років, — ми можемо всі їх переписати для себе, і це прекрасно! Ми сприймаємо всі ці винаходи конструктивно. Діти в наших школах кажуть один одному: "Ти повинен про це прочитати!" Я живу серед усього цього, серед автомобілів і відеокасет, бачу, як ракети летять на Місяць, розумію, як можна технічно вирішити проблему, щоб нагодувати людей усього світу, застосовуючи зерно найвищої якості та високу технологію посівів, що їх пропонують учені для одержання великих урожаїв пшениці й кукурудзи. І все це — теж наукова фантастика!

Не дивно, що й уночі я бачу науково-фантастичні сни: як вивести краще зерно, як висіяти його і стати вільним ученим-агрономом. Звичайно, і у нас в Америці, і в СРСР є вчені-агрономи, які дають щороку вищі урожаї. Може, ми й далекі від того, про що мріємо, але все-таки рухаємось уперед; нам пощастило більше за інші країни світу, що перебувають у гіршому становищі і ми можемо навчити інші народи, й передати їм

свою інформацію [Шановний господар явно непоінформований щодо наших успіхів у сільському господарстві, або ж просто робить комплімент — О.М.]

Усе, що я кажу, виявляє моє ставлення до наукової фантастики і свідчить про незмінну й загальну зацікавленість нею. Таке зацікавлення зростатиме й далі. Тому я ніяк не можу погодитися з вами щодо зменшення інтересу до цього жанру.

О.М. — Ви, мабуть, згодні з тим, що проблематика наукової фантастики невичерпна. Але, які саме напрями наукової фантастики, на вашу думку, найбільш перспективні?

Р.Б. — Гадаю, вона повинна й надалі намагатися вирішити всі ті проблеми, що їх я багато разів ставив і прагнув розв'язати у своїх творах. При цьому наукова фантастика має стати більш філософською і менш пишномовною. Я б сказав, що їй треба багато в чому бути метафізичнішою.

О.М. — Тобто заглиблюватися в сутність, в першопричини речей?

Р.Б. — Саме так. Адже, переміщуючись Всесвітом, ми зовсім не розуміємо його. Незалежно від того, яку концепцію Всесвіту, сотворіння світу, Бога, енергії життя люди сповідують, вони простодушно кажуть: "Ми його не знаємо. Всесвіт існував завжди". І ми б'ємося головою об мур світобудови, прагнучи дізнатись, навіщо ми тут, в чому полягає наша відповідальність... Мені здається, що якраз наукова фантастика — засіб прилучити себе до космічної релігії в первісному розумінні цього поняття, тобто співставити себе з життєвою реальністю, з космосом, об'єднати все це разом, зібрати воедино, як у лікторській фасції — давньоримському символу єдності. Релігія космосу — це коли ми дивимось на Всесвіт, бачимо, як ми здійснюємо в ньому космічну мандрівку, і намагаємось усвідомити, що ж усе це означає. Боюсь, ми так ніколи й не усвідомимо цього. Та на мій погляд, це — заманлива перспектива для наукової фантастики і для всіх нас.

О.М. — Чи можливо, на вашу думку, поєднати наукові погляди на світ, які лежать в основі наукової фантастики, з вірою в Бога, в Творця?

Р.Б. — Можна спробувати. Все, що я кажу, — тільки здогади...

О.М. — Скажіть, містере Бредбері, а ви — людина віруюча?

Р.Б. — Гадаю, що так. В кращому розумінні цього. Це означає, що кожен з нас хоч би раз чи двічі на день у таку ось чудову погоду, як сьогодні, мусить сказати сам собі: "Я щасливий, що я тут". Це і є релігія. Ви дякуєте погоді, дякуєте Всесвітові... Люди вірують тому, що в них є потреба бути комусь вдячними. Ми не знаємо, як дякувати, як виявити свою радість, і ми робимо це через мистецтво, через дружбу, через сім'ю, ми дякуємо за те, що маємо все це. Не було такого дня в моєму житті, коли я не був вдячний за те, що народився і можу тут бути. І це також накладає великий тягар відповідальності на мою поведінку і творчість: удосконалювати світ, робити його кращим, аж поки я не полишу його. Я не висловлюю всі ці думки надто серйозно. Я веду мову про це і ніби бачу перед собою дитину, яка бавиться на моріжку: думки повинні передаватися легко, вільно і приємно, без мудрствування і прагнення самоствердження. Якщо намагатися робити добро, виявляючи при цьому свій інтелект і

високу думку про себе, цим можна тільки образити. Тобто не можна сприймати себе надто серйозно. Інакше кажучи, треба грати в життя, грати в інтелект, грати в ідеї, — тоді люди прийдуть і слухатимуть вас. Якщо ж вони побачать, що ви свідомо прагнете зробити їх кращими, вийде та сама ситуація, як у школі, коли вчитель намагається напучувати школяра, а той опирається. Отже, я мушу примусити вас повірити в любов, у життя, в ідеї, роблячи вигляд, що все це для мене не важливо, а насправді, ой, як важливо!

О.М. — Життя все більш ускладнюється. Як ви вважаєте, містере Бредбері, чи може художня література зробити життя людини щасливішим?

Р.Б. — Великі письменники представляють нам життя як метафору. І якщо метафора гарна й точна, це допомагає подолати чимало проблем, яких у всіх нас, і чоловіків, і жінок, так багато. У "Війні і мирі" Толстого ми впізнаємо самих себе, чи плачемо й сміємось над собою. Оце і допомагає нам у житті, у спілкуванні з іншими людьми. Коли якийсь чоловік говорить чарівній жінці, своїй дружині, словами Шекспіра, що він її кохає, то це звучить, як справжня поема. Усі великі російські поети говорили про високе кохання, і у піснях теж про це співається. Без літератури ми німі. Я стаю щасливішим від того, що можу говорити й висловлювати істину. Література допомагає вже тим, що людина може сказати: "О, інші теж пройшли через те, що судилося й мені. Я самотній, переді мною смерть і агонія, але ж інші теж..."

Я був дуже бідний, не мав грошей, але так захопився писанням, що не зважав на злигодні. Коли ви займаєтесь улюбленою справою, ви не помічаєте, що у вас немає грошей, становища... І якщо ви кохаєте і вас кохають — то це справжня фантастика! Коли ми з дружиною побралися, у нас не було ані шеляга. Кожний тиждень був для нас випробуванням долі, жінка працювала, допомагаючи мені закінчити роман, а вже потім з'явилися гроші.

Отож я й кажу, що література певною мірою, хоч і не завжди, може зробити життя простішим, допомогти відкинути все незначне, зрозуміти, що таке любов і як можна її завоювати, що означає фах, яким ти хочеш оволодіти. Що означає вдалий шлюб і що таке гарна сім'я. За допомогою літератури ми можемо подивитись на все це і сказати, наскільки воно різниться від того, що я маю, від моєї родини, від мого батька, від моєї матері, моїх дітей. Це найголовніше.

О.М. — Тобто література як модель для наслідування або відштовхування? А як щодо активного формування свідомості, особистості, характеру?

Р.Б. — Вчені спільно з письменниками полегшують людям життя. Сьогодні медики наступают на смерть, виліковують від небезпечних хвороб у багатьох регіонах світу, прагнуть перемогти рак. Коли я з'явився на світ, діти гинули від скарлатини, мій брат і сестра померли від інфлюенци, але тепер такого вже не трапляється, кількість дітей зростає. Діти вже не гинуть, як раніше. І ми продовжуємо працювати над цими проблемами. Дві речі відбуваються, дякувати Бога, одночасно: наука лікує нас за допомогою ліків, а література, якщо ви завдяки науці маєте здорове тіло, виліковує розум. Ми працюємо над тим самим, але вчені опікуються тілом людини, а ми,

письменники, — її розумом.

О.М. — Яким ви, містере Бредбері, бачите ХХІ сторіччя, враховуючи тривожний стан екології, небезпеку СНІДу, воєнну загрозу?..

Р.Б. — Люди подолають все. Ми повинні вірити, що здатні зробити можливе і неможливе. Як раз стикався у житті з такою ситуацією, що коли твердо скажеш собі: "Я це зроблю!", то справді щастить все здійснити.

Коли я вчився в університеті, приятелі глузували з мене, з моєї наукової фантастики й космічних кораблів... "Ми ніколи не полетімо на Місяць. Ми ніколи не полетімо на Марс. Ми ніколи не зможемо вилікувати страшних хвороб". Та в 1931 р., коли мені минуло дев'ятнадцять, був відкритий пеніцилін й сульфамідні препарати, і це змінило обличчя світу! Говорили: "Телебачення ніколи не буде винайдено!", а сьогодні погляньте, що відбувається!

Отже, найголовніше — переконати себе, що можна досягти всього. Ми зможемо лікувати від СНІДу. Ми зможемо лікувати від будь-якої недуги, якщо тільки поставимо таке завдання!

Екологія... Автомобілі — це найбільша проблема для США, адже ми вбиваємо ними щороку п'ятдесят тисяч людей, а до лікарень кладемо ще двісті тисяч поранених. Це справжня війна, хіба не так?! Ми повинні називати речі своїм ім'ям, тобто війною. Автомобіль — це небезпека. У вас ще немає такого становища з автомобілями, але ця проблема прийде й до вас, і я плекаю надію, що ви розв'яжете її раніше, ніж вона сама візьметься за вас... Ми в Америці ще по-справжньому не відчули цю проблему. Ми про неї ще не говоримо. Просто вбиваємо по сотні тисяч людей що два роки. Але як тільки ми назвемо цю проблему і почнемо над нею працювати, ми розв'яжемо її. І нам необхідно мати більше поїздів, більше літаків, більше автобусів — взагалі всяких інших транспортних засобів, щоб зменшити смертність від автокатастроф.

Екологія... Я працюю в складі комісії Жака-Іва Кусто, займаюсь питанням збереження природного середовища вже п'ятнадцять років. Проблема заводів з їхнім димом і газами існує і в США, і в Росії, не знаю тільки, наскільки гостро стоїть вона у вас. Вчора ввечері я бачив фільм по телебаченню, здається, у вас теж багато фабрик недостатньо контролюють викидні гази. (Саме в цьому питанні я мав добру нагоду наголосити на пріоритетах України і взагалі всієї нашої держави, але почуття патріотизму стримало мене. — О.М.)

У нас є клопоти і з атомною енергією. Ми закрили більшість наших АЕС, проте не думаю, що це остаточне рішення. Гадаю, АЕС можна зробити надійнішими. Мені здається, що ви працюєте саме над цим після страшного уроку, який дістали чотири роки тому в Чорнобилі... У французів, мабуть, є власне вирішення проблеми атомної енергетики, яке всім нам може принести користь. У них десятки станцій, які прекрасно працюють, і під кінець сторіччя, можливо, в нас з'явиться екологічно чистий спосіб виробництва ядерної енергії, якого нас навчать французи. Ми повинні запросити до себе французьких фахівців. А поки що ми самі переживаємо досить складний період. Візьміть аварію на Трімайл-Айленді. Там ніхто не постраждав, але ми налякалися. І

поки атака на цю проблему йде дуже кволо, нам доведеться спалювати більше вугілля, що шкідливо для атмосфери і вирощувати заражене кислотами зерно. Але зрештою хтось, деś скаже усім нам: "Ми більше не можемо робити такого!" І тоді ми поїдемо в Південну Америку, прийдемо до людей, що вирубують і спалюють свої ліси. Ми повинні будемо це зробити! У них великі борги, вони нам винні гроші, і ми скажемо їм: "Ми скоротимо борги і дамо вам можливість мати зиск із цих грошей, якщо ви використаєте їх на збільшення врожаїв, а не на знищення лісів!" Тому що ми не можемо дозволити, щоб це тривало вічно. Необхідно зменшити викиди в атмосферу. Загалом це ідея не нова, але до розуміння її ми йдемо надто повільно. Ми робимо помилки, а тоді виправляємо їх. Історія світу справді надзвичайна. Озирніться назад, адже всього двадцять тисяч років тому ми ще жили в печерах. Цивілізація дуже молода.

Гадаю, люди повинні вибачитись самі перед собою, що жили так по-дурному, так руйнівно. Не брязкати зброєю, а просто сказати: "О'кей, ми всі були дурними!" Подивіться на Іран та Ірак: дві багаті країни руйнують одна одну! Це неймовірно, що два народи, які живуть порівняно краще за інших сусідів, протягом дев'яти років нищили один одного!.. А ми ж можемо сказати "О'кей!"

Сподіваюсь, що період вагань закінчується. Я хочу, щоб Організація Об'єднаних Націй стала активнішою на всіх рівнях, щоб це відчули всі країни. Я хочу, щоб люди більше довіряли ООН, щоб усі ми дали їй більші права й можливості. Хй кожна країна — Радянський Союз, Сполучені Штати, Франція — виділять щось на кшталт нерегулярних військ, які стали б стіною між народами, що воюють. Але це буде тільки тоді, коли ми справді повіримо в ООН як у символ. Ми пошлемо своїх юнаків — п'ятдесят тисяч із Сполучених Штатів, п'ятдесят тисяч із Радянського Союзу, п'ятдесят тисяч із Англії — і, коли виникне потреба, поставимо їх між Іраном та Іраком. Я не вірю, що Іран і Ірак нападуть на цих людей, адже у них теж діти служать в армії. Ми мало зробили, щоб перешкодити чварам... Мене вбиває те, що відбувається в Бейруті, війна між палестинцями та Ізраїлем. Це триватиме вічно, якщо їм потурати. Кожну з таких проблем треба чітко сформулювати й глянути фактам у вічі.

Я настроений оптимістично, тому що ми вже не раз змінювали світ на краще, і гадаю, що в наступному сторіччі справи теж підуть на краще, зокрема завдяки телебаченню й кіно. Я хотів би, щоб в Америці деś за рік-два відбувся великий фестиваль радянських фільмів, а після того, щоб провели фестиваль американських фільмів у Москві. Наші народи ще і ще дивитимуться ці фільми і зрештою скажуть: "Діставайте грошики! Ми таки схожі між собою!" Ми знали це в глибині душі, але поки що мало зробили для того, щоб переконати один одного в нашому спільному гуманізмі.

Гадаю, містере Микитенко, вам треба розповісти вдома про одну річ і обговорити це з вашими людьми. У мене є гроші в доларах і карбованцях у банках Радянського Союзу, що назбиралися від публікації моїх книжок, але яких мені не виплатили. Мабуть, було б добрим вкладенням цих грошей, якби їх використали на влаштування кінофестивалів у обох наших країнах або ж на те, щоб більше посилати ваших студентів вчитися до Америки, а наших студентів — до вас. На це добре було б використати мої

гроші, бо самому мені вони не потрібні. Я вже мав розмову про це з бібліотекарем Конгресу США Даніелем Бостоном два роки тому, до його переходу на пенсію. Він сказав, що поговорить зі своїми старими знайомими в СРСР та з Армандом Хаммером, адже містер А.Хаммер дуже багато подорожує. Він, здається, робив уже якісь кроки, щоб я зміг одержати ці гроші, але поки що справи не змінилися. Ну, а нині, коли в світі стільки змін, мабуть, настав час, щоб узяти мої гроші з ваших банків і подивитися, як краще використати їх для ваших і наших студентів.

О.М. — Одна з основних тем сучасної наукової фантастики — контакт з позаземною цивілізацією. Чи вірите ви в них? Я запитую про це, бо останнім часом у радянській періодиці з'явилося чимало статей і матеріалів, в яких жваво обговорюється ця тема і пишеться навіть про конкретні випадки контактів з інопланетянами.

Р.Б. — Я не думаю, щоб це відбувалось насправді. У нас немає в руках доказів. Якісь фото — ще не докази. У мене були зустрічі з великими групами людей, які могли такі речі спостерігати — льотчиками, космонавтами. Звісно, мені хотілося б, щоб ці контакти існували. Ми — частка космосу, і тому дехто твердо вірить, що людство може мати такі контакти й сподівається, що вони будуть мирними. За минулі сорок років у нас про все це безліч разів мовилося у сотнях фільмів та книжок. Десь іще повинно бути життя, мабуть, ми — не єдина населена планета у Всесвіті. Та якщо й на інших планетах є життя, все ж таки більшість із них надто віддалена, і я не наважуся уявити, що в найближчу тисячу років контакти між нами відбудуться. Може, в далекому майбутньому, коли у нас з'являться міжпланетні кораблі і ми зможемо долати відстань у кілька світлових років, коли досягнемо швидкості світла, люди дістануться й туди і, можливо, знайдуть когось схожого на нас. Але зараз?.. Літаючими тарілками, наскільки мені відомо, фахівці по справжньому не займалися. Не думаю, що контакти можливі в наш час.

О.М. — А що ви думаєте про так звані палеоконтакти, які відбувались в минулі тисячоліття? Підтвердженням їх дехто вважає такі матеріальні свідчення, як, скажімо, Баальбекська тераса, Великі єгипетські піраміди, зображення в пустелі Наска тощо. У науково-фантастичній літературі багато пишуть про те, що наші предки зустрічалися з представниками позаземних цивілізацій, бо чим, наприклад, пояснити дивні астрономічні знання у африканського племені догонів і таке подібне.

Р.Б. — Років п'ятнадцять тому була опублікована книжка "Колісниця богів", і тоді ж група американських документалістів, яка знімала фільм за цією книжкою, звернулась до мене з проханням зробити до нього усний коментар. (Точніше кажучи, фільм спирався не лише на цю книжку Еріка фон Денікіна, а й на інші його книжки — "Назад до зірок", "Посів і Космос", "Мій світ в образах" — О.М.) Я переглянув фільм і сказав їм: "Ви весь час запитуете: "Чи могло це бути? Чи могло це бути?" Але ж це не науково. Треба висувати ідеї, а тоді доводити їх. Ви дивитесь на майданчики в перуанській пустелі, які виглядають наче зльотно-посадочні смуги, прокладені дев'ятсот або тисячу років тому, і задаєте питання: "Чи можливо, щоб це були посадочні смуги для колісниць Бога, істот з інших світів?" Я дивлюся на це й кажу: "Може, й так". Але ж така відповідь

не гідна вченого! Або написи на скульптурах інків і майя. Або блакитні японські статуетки, що нагадують космонавтів у блакитних шоломах. Або піраміди та всі інші приклади.

Коли я прочитав книгу і подивився фільм, то сказав їм: "Я не можу цього зробити". Вони здивувались: "Чому?" Я відповів: "Тому що це недостатньо науково. Я не можу ризикувати своєю репутацією і збивати людей спантелику запитанням: "А чи могло б це бути насправді?" Отож я відмовився від цієї пропозиції, і телесценарист і продюсер Ред Сіллінг прокоментував фільм замість мене. Це не могло не відбитися на нашій дружбі: він заможна й незалежна людина і не повинен був ставити своє прізвище під таким фільмом. Звісно, це зовсім не означає, що ми повинні стримувати нашу уяву. Всі ці речі дуже заманливі й красиві. Я не знаю, що мають означати ті посадочні смуги, хто зробив змієподібні знаки та кола в горах, що їх можна побачити лише з висоти польоту. Ми ламаємо голови: "Навіщо вони зробили ці фігури, яких самі не могли побачити?" Але через дев'ятсот років уже неможливо дізнатися, про що думали тодішні люди. Коротше, це заманливий сюжет, і ми всі захоплені ним. Ми прагнемо романтики, але романтика мусить спиратися на знання, і я хочу, щоб знань у нас було побільше.

О.М. — У нас нещодавно кілька разів промайнула в пресі вже відома науковій фантастиці ідея, ніби планета Земля і життя на ній є об'єктом грандіозного експерименту з боку якоїсь позаземної над розвинутої цивілізації, яка здійснила такий експеримент і тепер спостерігає за ним. Яке ваше ставлення до цього?

Р.Б. — О, це чудова ідея! Я в неї не вірю, але вона мені подобається. Років тридцять п'ять тому я зробив фільм, що звався "Король з інших світів", про метеорит, який розколовся у наших краях, і про істот, що вийшли з цього метеорита: вони набули різних форм та обрисів і блукали навколо наших міст. Цю ідею висловлювали й інші письменники. Мовляв, багато тисяч років тому, ще перед тим, що ми звемо нашою ерою, нас занесло на Землю як уламки метеорита з іншої частини Всесвіту. Спершу то були якісь пливкі, змінні форми. Потім вони перетворилися на живих істот, прийшли в джунглі й нарешті зробилися такими, якими ми є. Інакше кажучи, що ми родом з інших світів. А чом би й ні? Або інший варіант: групи людей приземлилися багато років тому з інших світів і, покинуті, жили десь серед скель. Що ми знаємо про все це? Я хотів би, щоб ми виявились машинами, а, може, ми і є машинами? Га?! Про такі речі приємно поговорити за столом у вільну годину.

О.М. — А кого ви, містере Бредбері, могли б назвати своїми вчителями в літературі?

Р.Б. — О, багатьох! Почнемо від Герберта Уеллса. Він вплинув, звичайно, на всіх нас. Коли я був підлітком, його друкували в усіх науково-фантастичних журналах. Згодом, коли я вчився в університеті, я зустрічав багатьох великих письменників тридцятих-сорокових років, і вони стали моїми вчителями: Едмонд Гамільтон, Лі Брекет, Роберт Ханлайн, мій вчитель і друг. І, звісно, славетний Айзек Азімов. Ми приятелюємо п'ятдесят років. З Артуром Кларком ми в дружбі тридцять п'ять років, разом з Карлом Саганом я написав книгу. Кого б ви не назвали з тих, хто писав у цьому жанрі, нема жодного, хто б якийсь час не був моїм вчителем і другом.

О.М. — Цікаво, кого з молодих американських фантастів могли б ви порекомендувати для перекладу в Радянському Союзі?

Р.Б. — Я знаю одного молодого автора ще з тих часів, коли йому було шістнадцять років. Пише він давненько, опублікував чимало книжок, тепер — відомий письменник не тільки у нас. Його ім'я — Грег Бер. Ви можете дістати його книжки, переглянути їх. Якщо схочете зв'язатися з ним після повернення додому, напишіть мені, я передам йому лист.

О.М. — А кого із сучасних американських письменників не фантастів шануєте ви найбільше, містере Бредбері?

Р.Б. — Звичайно, Хемінгуей і всю ту плеяду авторів. Стейнбека, Фолкнера... Я знаю, вони дуже популярні й у вас. Скотт Фіцджеральд — найкращий серед них. Знаєте, він письменник з ідеями, у Хемінгуей теж є серйозні думки, але не так багато, як в нього. Фолкнер — складніший, дуже складний, філософського спрямування письменник. Я дуже люблю оповідання цих американських авторів, багато чого в них навчився.

О.М. — А із більш сучасних?

Р.Б. — Всі наукові фантасти, яких я називав. Чимало белетристики, що тепер друкуються в нью-йоркських журналах, — чистої води нудота. Трапляються вдалі речі, але зрідка. І більшість нью-йоркських інтелектуальних авторів, так званих серйозних письменників, теж наганяють нудоту.

О.М. — А Апдайк, Селінджер?

Р.Б. — Ну так, звісно, але ж Селінджер уже років двадцять як нічого нового не друкує. Взагалі ж у нас сьогодні немає по-справжньому цікавих письменників, якщо не говорити про Сола Беллоу, Айзека Башевіца Зінгера, може, ще кількох. Знаєте, я часто повертаюся до минулого. Перечитую знову й знову Джорджа Бернарда Шоу. Читаю Анатолія Франса, оповідання Мопассана, твори Мольєра, Жіроду, деякі речі Камю. А з російської літератури, звісно, Толстого. Мені більше подобаються його короткі речі. Дружина любить перечитувати "Війну і мир", а я хоч і намагався, але так і не прочитав цього твору. Віддаю перевагу таким речам, як "Крейцера соната". І Гоголя читаю, і Достоевського, звичайно. А якщо говорити про англійських авторів, то знову й знову повертаюсь до Хакслі, Діккенса, Шекспіра, Шоу. Шоу для мене найвищий, тому що він цікавився усім, він випромінював безліч ідей. Про жінок, політику, соціалізм, майбутнє. Згадаємо його великі суперечки з Честертоном. Коли у письменника немає ідей, його не варто читати, він нецікавий.

О.М. — Я теж люблю і шаную Шоу, і мені зараз пригадалась одна його цікава відповідь на лист, надісланий із Москви 1931 року. Шоу запитали, як Жовтнева революція вплинула на його творчість, на що він відповів: "Жовтнева революція не впливала на мою творчість. Це моя творчість вплинула на Жовтнєву революцію".

Р.Б. — Ха-ха, це на нього схоже. Якщо подумати, то гарні письменники ніколи не бувають надто серйозними. Вони пишуть тому, що не можуть не писати. І навіть коли пишуть про сумне або погане, все одне якимсь дивовижним чином беруть участь у зображуваних подіях і цим розважають себе. Візьміть такий визначний твір, як "Війна і

мир". Я впевнений, що писати цю річ було для Толстого воістину хвилюючою пригодою.

Бернард Шоу помер, коли мені було тридцять років. Мені пощастило зустрітися з ним в Лондоні, він став для мене другим батьком. Я був знайомий і з Хакслі. Це щастя, коли вдається зустріти людей, яких любиш.

О.М. — Ви, мабуть, чули, містере Бредбері, про ті суспільні процеси, які відбуваються тепер в СРСР, про перебудову, гласність, боротьбу за демократію?

Р.Б. — Сподіваюсь, що вам пощастить усе це здійснити. Нині настала доба змін для всього світу. Якщо все піде як слід. Якщо містер Горбачов працюватиме як слід. І якщо люди з його оточення діятимуть як слід... Гадаю, все те, що відбувається тепер — у вас, у нас, у Китаї, скрізь — повільно, але невідворотно веде до змін на краще. Входячи в наступне тисячоліття, ми, мабуть, скажемо: "Слава Богу, цей вік скінчився!" Ми вже почали допомагати один одному, але повинні допомагати ще більше.

О.М. — У нас вважають, що письменники — це вчителі життя. І не тільки для молоді. Не хотіли б ви, містере Бредбері, сказати кілька слів з цього погляду для читачів журналу "Всесвіт"?

Р.Б. — Але ж я і так вже забагато набалакав, хіба ні? Усе, про що ми говорили, ви можете передати своїм читачам. Історія людства — це історія наукової фантастики, яка зародилась у печерах: наукова фантастика почалася з тих малюнків, що їх печерні люди залишили на стінах печер. Люди й тоді мали свої проблеми, які треба було вирішувати. Наукова фантастика з'явилась двадцять тисяч років тому. Ми — діти тих печерних людей. Як і вони, ми мріємо і втілюємо мрії в життя, і від того самі змінюємось. Конструктивність мрії поліпшує світ. Світ може стати набагато кращим. Завдання наукової фантастичної літератури — спонукати дітей, щоб вони також мріяли змінити світ. Мені хотілося б, щоб такі зміни відбувалися швидше, але, мабуть, еволюція більш сприятлива для людини, ніж революція. Правда, для еволюційного шляху потрібно багато терпцю, а ми завжди прагнемо одержати все негайно, відразу. Ми, американці, теж мріяли, як ті печерні люди, щоб наші мрії перетворилися на дійсність.

О.М. — Дорогий містере Бредбері, читачі "Всесвіту" ніколи не пробачать мені, якщо я не спитаю, над чим ви зараз працюєте?

Р.Б. — Пишу сценарій для мюзиклів та науково-фантастичної опери за моїми власними творами. Один із сюжетів — про шістьох юнаків-чіканос. Я дуже люблю музику, мені подобається працювати з композиторами. Ще я пишу сценарій кінофільму за мотивом роману Мелвілла "Мобі Дик".

О.М. — А як ви працюєте? Скільки годин, в яку пору дня?

Р.Б. — Я надто збудливий і роблю все дуже швидко. Можу прокинутись рано-вранці або зненацька схопитись з ліжка серед ночі, кинутися до друкарської машинки і за дві години написати оповідання. Якщо я при цьому сповільню темп, то зіб'юся, можуть виникнути якісь питання або сумніви. Вже, що робиться, треба робити швидко. А написавши оповідання, встигаю зробити багато іншого: працюю над романом, переключаюсь на мюзикл, беруся за поему. Мені необхідно міняти заняття — все

швидко надокучає. Буває, протягом дня я тричі переходжу від одного до іншого. Коли пишеться — не до годинника.

О.М. — Наскільки я знаю, в Радянському Союзі ви не бували. А що вам відомо про Україну?

Р.Б. — Я знаю, що там роблять чудові кінофільми. Один з кращих російських фільмів, які я бачив, зроблений у вас на Україні. Це була якась міфологічно-фантастична комедія років одинадцять тому — найсмішніший і найдотепніший фільм з усіх, які мені доводилось коли-небудь дивитись. Ще я знаю, що у вас збирають найбільші врожаї в Росії.

О.М. — Але ж, містере Бредбері, вам, мабуть, відомо, що Росія і Радянський Союз — це зовсім не одне й те саме.

Р.Б. — О, так, я знаю, у вас багато національностей. У нас в Сполучених Штатах те ж саме. Наприклад, не можна сказати, що Луїзіана — це і є Сполучені Штати.

О.М. — Дорогий містере Бредбері, я, звичайно, не поставив і десятої частини запитань, відповіді на які були б цікаві для наших читачів, і, на жаль, не маю часу починати розповідь про Україну та наші національні проблеми, адже минуло вже півтори години і пора дати можливість господареві відпочити. Тому дозвольте широко подякувати вам за цю зустріч і бесіду.

Р.Б. — Може, бажаєте кинути оком на мій кабінет?

Читачі "Всесвіту" можуть не сумніватися, що гість із Києва з радістю погодився на цю люб'язну пропозицію. Зустріч із славетним американським фантастом Реєм Бредбері відбулася пообідньої пори 13 вересня 1989 р. у вітальні одноповерхового дерев'яного будиночка в Лос-Анджелесі по вулиці Чевіет-драйв номер 10265, окрай відомого району Беверлі-хіл, заселеного зірками Голлівуду та іншими знаменитостями. Робочий кабінет письменника міститься у напівпідвальному приміщенні без вікон, яскраво освітленому люмінесцентними лампами. Посередині стоїть металічний письмовий стіл, звалений книжками, рукописами, малюнками. Навколо громадаються полиці з книжками, обвішані масками, фігурками динозаврів, скелетів, людей із крилами та інших дивовижних істот, скриньки картотек, магнітофонна апаратура. Тут-таки, на письмовому столі, залишається і привезена з Києва невеличка чавунна статуетка Дон Кіхота з мечем при боці й розгорнутою книжкою в руці, а гість забирає з собою на пам'ять роман Рея Бредбері "Смерть — діло самотнє", який минулого року був перекладений Володимиром Митрофановим на українську мову і так припав до душі читачам "Всесвіту".